

**Heili Reinart, Bretty Sarapuu, Lauri Vanamölder (koost.). *Laulupeod Postimehega: 150 aastat Eesti üldlaulupidusid Postimehe kajastuses*. Tallinn: Postimees, 2019, 232 lk.**

Marge Allandi

2019. aastal tähistati 150 aasta möödumist Eesti esimese üldlaulupeo toimumisest. Sel puhul ilmus eelmisel aastal kaks raamatut – „Laulupidu. Jannsen. Koidula: avatakt”,<sup>1</sup> mis viib lugeja esimesele laulupeole eelnenud aega, ja „Laulupeod Postimehega”, mis võimaldab saada osa laulupidude 150-aastasest ajaloost. Nii laulupidu kui Postimees on eestlaste kollektiivses mälus kinnistunud sümbolid ning seetõttu ei olegi väga üllatuslik nende käsitlemine ühes raamatus. Käesolev kirjutus ei ole mitte niivõrd viimati mainitud raamatu arvustus, vaid pigem koondab mõningaid lugemisel tekkinud mõtteid.

Alustuseks lühidalt raamatu ülesehitusest: igale üldlaulupeole on pühendatud peatükk, milles on ära toodud peoaegse Postimehe või Edasi (1948–1990) esileht, üldised andmed peo kohta ja artiklid, mis kajastavad sündmusi enne ja pärast pidu ning loomulikult pidu ennast. Teemad, mida käsitletakse, on ettevalmistus, korraldus, peole saabumine, kõned, laulupeo tähendus, peoliste vahetud muljed, olmeprobleemid, rahvariided, lisaks kriitilised märkused. Artiklitega, mis ei ole enamasti esitatud originaalkujul (mõnel puhul on koopia originaalist), kaasnevad visuaalsed materjalid. Need on arusaadavatel põhjustel erinevad – esimestest pidudest pole fotomaterjali ja seepärast on lisatud laulupeoga seotud teadaandeid, reklaame, kuulutusi, karikatuure. See on väga humoorikas lugemine-vaatamine ja lisab värvi kõrval olevatele artiklitele.

Arusaadavalt ei ole raamatus kõiki Postimehes ilmunud laulupeoteemalisi artikleid, tegemist on siiski koostajate valikuga. Kuid võib julgelt väita, et kaetud on kõik olulised laulupeoga seotud teemad.

Sündmuste käsitlemine ajakirjanduses ilmunu põhjal on kindlasti maiuspala neile, kes hindavad otseseid allikaid ja neist õhkuvaid emotsioone.

Nii ütleb ka raamatu idee autor Sten Weidebaum: „[...] tundus ainuvõimalik ja õige Postipapa Jannseni vaimustusest kantuna rännata kohalolnute kirjelduste kaudu läbi laulupeo ning meie rahva ja riigi peadpööritava ajaloo.” Sellega võib täiesti nõus olla – raamatus olevad artiklid ei räägi ainult laulupeost, vaid palju laiemalt eestluse ja Eesti lugu. Aga siiski eelkõige sellest, kuidas erinevates poliitilistes ja sotsiaalsetes oludes on toime tulnud peo korraldamise ja läbiviimisega ning milliseid ülevaid hetki on peod pakkunud nii osalejatele kui pealtvaatajatele.

Kuid selles raamatus on kaks tegelast ja seetõttu saab mõningase ülevaate ka teise tegelase – Postimehe muutumisest läbi aastate. Rein Veidemann ütleb raamatu eessõnas: „Nõnda saab lugeja kaasandena ka Postimehe, esimesest üldlaulupeost ainult kaksteist aastat vanema ajalehe, Eesti esimese katkematult ilmunud perioodilise väljaande ajaloo läbi üldlaulupidude fookuse.” Huvitav on jälgida, kuidas aastatega muutuvad kirjutamisstiil, artiklite sisu, ajalehe kujundus. Suuresti mängib siin rolli võimul olev ideoloogia, kuid mitte ainult. Ka ajakirjanduses on näha nn. moevoole – ajastud erinevad kujundusvõtete poolest, selle poolest, mida tähtsaks peetakse, ning erisuste poolest, mis tulenevad tehnilistest võimalustest.

Muidugi on huvitav jälgida eesti keele arengut. Artiklites on säilitatud omaaegne kirjaviis ja seetõttu on võimalik vaadelda keele muutumist ajas. Gooti kirjast on küll loobunud, ilmselt seetõttu, et paljudele lugejatele oleks see keeruline lugeda, aga õnneks on siiski reklaamid jms. gooti kirjas, mis lisab ajastutruudust ja võimaldab ennast proovile panna.

Ajakirjanduse puhul tuleb mees pidada ridade vahelt lugemise oskust, eriti kui räägime totalitaarse režiimi tingimustes väljaantavast

<sup>1</sup> Rein Veidemann jt. 2019. *Laulupidu. Jannsen. Koidula: avatakt*. Tartu: Tartu Linnavalitsus / Tallinn: SE&JS.

ajakirjandusest. Kuigi riigituudus ja taotlus olla valitsevale režiimile meelepärane kõlab läbi iga ajastu kirjutiste, ei tähenda see, et üldine meelestatus oligi selline. Ei armastanud eestlased Vene tsaari üldse nii palavalt, nagu võib jääda mulje, kui lugeda tsaariaegseid kirjutisi laulupeost. Peod olid enamasti pühendatud mõnele tsaariperekonna tähtpäevale ning tsaari ja teiste valitsejate kiitmine ja ülistamine kuulus nii peokõnedesse kui ka kirjutistesse: ilma keisrit ja riiki tänamata poleks võim sellise rahvusliku üritusega leppinud. Näiteks 1894. aasta laulupeo 75. aastapäeva esimesel päeval ilmunud lehe esiküljel – see laulupidu oli pühendatud pärisorjuse kaotamise 75. aastapäevale – olid troonipärija suurvürst Nikolai ja tema mõrjsja pildid ning artikkel „Piduks!“, mis on tõeline kiidukõne meistiklass.

Iga üksik sõna, mis meie laulame, on palve ja soov, et Jumal meie südamest armastatud Keisrit, Aleksander III ja tema Abikaasat ning meie tulewast walitsejat, Troonipärijat Nikolai Aleksandrowitschi ja tema Kõrget Mõrjsjat Alicet hoiaks ja kaitseks, on tänu ja kiitus häätegude eest, mille osalisteks meie oma Keisri heldusel oleme saanud (lk. 35).

Meeldetuletuseks niipalju, et tegemist oli Aleksander III venestuspoliitika kõrgajaga.

Ka eestiaegsed laulupeod olid pühendatud nii mõnelegi riiklikule tähtpäevale. Laulupidu ei olnud ainult rahva pidu, vaid ka riiklikult orkestreeritud tegevus ning see ilmneb ka Postimehes ilmunud artiklites. Iseseisvuse ajal ei olnud enam vajadust tõestada enesele ega teistele eestlaste kui rahvuse olemasolu. Kuid siiski teenis laulupidu massi- ja propagandaüritusena rahvusliku identiteedi tugevdamise ja rahva ühtsuse demonstreerimise eesmärki. Postimees, 22. juuni 1938: „Nagu Kreeka antiikse kultuurigi olümpiaadid, nii olid meie laulupeod kogu rahwa ühtehoidmise, iseteadwuse ja omakultuuri väljendused“ (lk. 86). Riigijuhtide toetus ja osavõtt laulupidudest rõhutas veelgi peo olulisust kogu riigile ja rahvale.

Nõukogudeaegsete laulupidude kajastused on neile, kes seda aega teavad ja mäletavad, täis äratundmist. Laulupeotemaatika oli täielikult rakendatud võimuloleva režiimi teenistusse. Edasis kirjutatakse 23. juulil 1955: „Oma

kangelasliku tööga loob meie rahvas oma õnnelikku tänapäeva, ehitab kommunismi. Laul aitab meil elada ja võita. Töö ja laul käsikäes, sammub meie rahvas edasi uutele võitudele rahvamajanduses ja kultuuris“ (lk. 123). Peod olid enamasti pühendatud Eesti NSV või Suures Isamaasõjas saavutatud võidu aastapäevale, mis andis võimaluse siduda laulupidu riikliku poliitikaga. Võiks isegi öelda, et nõukogude kord kasutas laulupidu endale reklaami tegemiseks. Tsaariaegsete ja nõukogudeaegsete pidude kajastused on märkimisväärselt sarnased, sest ilma võimu kiitmata poleks ju pidusid toimunud.

Erandiks okupatsiooniaegsete pidude seas oli 1969. aastal toimunud juubelilaulupidu, mis oli pühendatud laulupeole enesele. Aga see ei tähenda, et ka see pidu poleks rakendatud nõukogude ideoloogia teenistusse. 28. juuni Edasis ilmunud kõnes ütleb Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees Aleksei Müürisepp, et pidu on pühendatud ka saabuvale Lenini 100. sünniaastapäevale (Lenin sündis 1870. aastal) ja üldse on tegu rahvaste sõpruse peoga.

Taas iseseisva Eesti laulupeod algasid 1990. aastal. Selle, 1990. aasta peo märksõnaks olid väliseestlased – kõigis kolmes pidu käsitlevas artiklis on juttu nii juba võõrsil sündinud kui ka Eestist peaaegu 50 aastat tagasi lahkunud peokülastest. Kuid emotsionaalsetele ja rahvuslikele kirjutistele lisaks tegeletakse ka julgelt kriitikaga. Postimees, 30. juuni 1994: „Miks pole taasvabanenud Eesti üldlaulupeol esindatud kõik paremad eesti heliloojad, miks ei laulda sellel peol ainult eesti heliloomingut“ (lk. 175). 1999. aasta 5. juuli Postimehes kirjeldatakse veidrusi:

Ilmselt jäävad ületamatuks Tallinna kolonni ees sõitnud kollane SAAB ning selle sabas sõrkinud Tiina Jantson koos mingite rahvusvaheliste missidega, kes praegu Tallinnas viibivad. Misside nägudelt võis aimata, et nemad ei saa aru, miks see rahvamass keset palavat päeva paksudes riietes ringi trambib, ning rahva nägudelt võis aimata, et nemad ei saa aru, miks need poolalasti välismaa plikad on pühasse rongkäiku pääsenud. (lk. 188).

Muidugi peeti oluliseks laulupidude kestmajäämise küsimust: 1990. aasta 1. juuli Edasis küsib Mart Soidro: „[...] kas jätkub meil energiat, eufooriat ja tahtmist sellise peo korraldamiseks?

Ja raha?" (lk. 170), aga 1999. aasta 5. juuli lehest võime lugeda: „Vähemalt annab see meeletu rahvamass põhjust ka kõige skeptilisemal eestlasel uskuda presidendi [Lennart Meri] sõnu, et laulupidu ei ole moe-, vaid südameasi.“ (lk. 193).

Arusaadavalt ei pretendeeri ajakirjanduses ilmunud kirjutised täielikule objektiivsusele, kuid nad annavad ülevaate sellest, kuidas kaasaegsed nägid ja interpreteerisid sündmusi. Hinnangud ja mõtted laulupidude kohta sõltuvad ka sellest, kelle poolt on need kirja pandud. Esimese laulupeo puhul võib öelda, et Johann Voldemar Jannsen korraldas peo ja ka kirjutas sellest oma ajalehes. Võõrvõimu aegadel on ajalehes laulupidudest kirjutamine võimaldanud „ajada eesti asja“.

Kui algusaegsete laulupidude käsitlused ajakirjanduses on emotsioonidest tulvil ja enamasti positiivsed, siis hilisemal ajal tuuakse välja ka rohkem negatiivseid aspekte. Siiski on pidude kirjelduste väljenduslaad emotsionaalne ja rõhub tunnetele ning ülistab vastavalt parasjagu valitsevale võimule kas rahvuslikkust, valitsejaid või sotsialistlikku kodumaad.

Lõpetuseks veel mõned mõtted. Jõudsin lugemisega 2019. aasta peo ettevalmistustest rääkiva artiklini, keerasin lehte ja oligi kõik, raamat oli läbi saanud. Ma saan küll aru, et raamatu ilmumine ajastati laulu- ja tantsupeoga, kuid niimoodi jäi juubelipeo kajastus napiks. Ka ei meeldi mulle, kui raamatust peab nii järsku lahti laskma. Käesoleval juhul oleks tahtnud näiteks silmitseda veel esitatud artiklite pealkirju sisukorda seatuna. Nii oleks saanud veel kord heita võrdleva pilgu eri ajastutel kirjutatule.

Eesti laulupidude 150-aastase ajaloojooksul on poliitilised olud vaheldunud. Lauupeod algasid võõrvõimu tingimustes, lühikest aega toimusid need iseseisvas riigis, siis taas okupeeritud oludes ning taas iseseisvas riigis. Kõik need ajad ja olud kajastuvad ka vaatlusaluses raamatus, nii laulupeo kui Postimehe vaatenurgast. Raamatu väärtus on kindlasti võrdlus – eri ajastute pidude kajastused on koondatud kokku ja see võimaldab jälgida laulupidude lugu. Ning laulupeo ja Postimehe muutumist ja arengut jälgides saame osa Eesti loost.